

FRIVALDSZKY JÁNOS

A JOGFILOZÓFIA
ALAPVETŐ KÉRDÉSEI
ÉS ELEMEI

Javított és bővített kiadás

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST 2013

LEKTORÁLTA
PROF. DR. KARÁCSONY ANDRÁS (ELTE ÁJK)

© Frivaldszky János, 2013

ISBN 978 963 277 467 1

Szent István Társulat
H-1053 Budapest, Veres Pálné utca 24.
www.szit.katolikus.hu
Felelős kiadó: Dr. Rózsa Huba alelnök
Felelős kiadóvezető: Farkas Olivér igazgató
Borítóterv: Lisztovszki László
Tördelés: Parergon Kft.
Készült a százhalombattai EFO Nyomdában
Felelős vezető: Fonyódi Ottó ügyvezető igazgató

Rita lányomnak

TARTALOMJEGYZÉK

<i>I. Néhány gondolat arról, hogy a klasszikusok nyomán mi a jog, a jogtudomány és a jogi érvelés</i>	12
1. <i>Ubi societas, ibi ius</i> : a jog személyközi, társadalmi és közösségi jellege	12
2. A jog a polgári viszonyokban azon ‘jogos dolgokat’ fedi, amelyek objektív igazságossága a rendezett társadalmi viszonyokban a feleket megillető dolgok egyenértékűségén alapszik	13
3. A jog mint jogosultság a Másikat megillető ‘jogos dolog’ megadásának kötelezettségét teremti a megbomlott egyensúly helyreállítására	14
4. Az igazságosság erénye a már jogilag elrendezett dolgokra, mint jogos dolgokra vonatkozik. Az osztó igazságosság	15
5. A jogpozitivisták és a klasszikus természetjogászok szemléletmódjának különbsége	15
6. A klasszikusok jogszemléletének aktualitása az emberi jogokat érintő érvelés tekintetében	16
<i>II. A modern jogfogalom: a jogi kényszer központivá válik</i>	20
1. A jogi kötelező erő és kényszerítő erő fogalmi különbsége: a jogi kényszer központivá válása a jog modern fogalmában	20
2. Immanuel Kant: a jog lényegi eleme a kényszer, ami bárki szabadságát biztosítja általános külső törvények szerint a külső viszonyokban	22
3. Jeremy Bentham: a büntetés jogpolitikája a haszonkalkulus révén vissza tudja tartani a büntettest az elkövetői magatartástól	23
4. Hans Kelsen Tiszta Jogtana: a jog mint kényszerrend és a szankció központi szerepe	25
<i>III. A büntetés jogfilozófiájáról: bűn, igazságos bűnhődés és méltóság</i>	33
<i>IV. A legalapvetőbb emberi jogok jogfilozófiai megalapozása: a jogalanyiség elismeréséhez, az élethez és az emberi méltósághoz való jog</i>	36
1. Az emberi személy alkotmányos fogalma: az egyenlő és sérthetetlen objektív emberi méltóságon alapuló méltósághoz, élethez és a jogalanyisághoz való jogok együttese	36

2.	Jogalany-e az emberi személy? A pandektista felfogás meghaladandó örökségéről	37
3.	A jogképesség és a jogalanyiség különbségéről	41
4.	Az emberi személy-mivolt és az ember jogalanyiségének tesztje: a méhmagzat jogi státusza	43
5.	Az önreferenciális rendszerek elméletei: az alany „halála” után az ember nem eredendően jogalany és nem forrása jogainak?	54
<i>V. Jogfilozófiai megfontolások az öngyilkosságban való közreműködésről . . . . .</i>		66
<i>VI. Alapvető természetjogi intézmények: a házasság és a család . . . . .</i>		70
1.	A vizsgálati módszerről, avagy minden „természetes”-e és így helyes-e, ami szociológiai módon adottnak tűnik?	70
2.	A házasság és a család szociológiai megítélése a konfliktusos, illetőleg a kooperatív ember- és társadalomszemlélettől függ	71
3.	A jogfilozófia a személyközi kapcsolatok intézményes szféráját tekinti korunk intézményellenessége közepette is	74
4.	A család, mint a társadalmi relációk mintája	75
5.	A család belső jogisége: a családi személyközi relációk nem elnyomó hatalmi viszonyok	76
6.	Lehet-e az élettársi kapcsolatot házasságnak tekinteni?	77
7.	Miért nem minősül fogalmilag jogi értelemben házasságnak az azonos nemű párok együttélése?	79
8.	A genderfeminizmus család-dekonstrukciós programja	82
9.	A család társadalmi és jogi leértékelődésének folyamata	85
10.	A család jogi fogalmi elemeinek nyomában	86
11.	A család jogi fogalma a házasság jogi fogalmán alapul	87
12.	A ‘szuverén’ család a szubszidiaritás elvét igényli – jogait az államnak kell megvédenie a családot fenyegető külső támadásokkal szemben	89
13.	A magzat is teljes jogú jogalany, aki tagja a családnak	89
14.	A családpolitika helyes, új követendő iránya	90
<i>VII. Gyermeki jogok és a család jogai . . . . .</i>		98
1.	Egy furcsa kettősség a gyerekjogban: kiemelt jogvédelem és súlyos jogsértések	98
2.	Az újszülött és a kisgyermek ne lenne teljes értelemben személy?	98
3.	Gyermekek jogai és a család valósága: a gyermek családi kapcsolatra vonatkozó jogai	105
4.	A házasság és a család jogvédelme a gyermekek érdekében	106
<i>VIII. Jog, jogosultság, erőszak . . . . .</i>		111
1.	Rudolf von Jhering: Jog, erőszak, alanyi jogok	111
2.	Az alanyi jog mibenléte: Jhering és Kelsen tanai valóban annyira távol állnak egymástól?	118
3.	A ‘perlési politizálás’ alanyi jogot „teremt”?	123

<i>IX. Az emberi jogok természetjogi megalapozásának kortárs problémái . . . . .</i>	130
1. Bevezetés	130
2. Egyetértés az emberi jogok konkrét tartalmát, de nem azok alapját illetően . . .	130
3. Jacques Maritain: ‘praktikus igazság’ és az emberi jogok természetjogi alapja – egy kompromisszum problémája	131
4. A jogfilozófiai, mint reflektív, másodlagos megismerés szerepe az emberi jogok természeti törvényen alapuló igazolásában	137
5. Az alapvető emberi jogok deduktív igazolásának szükségessége	140
6. Az alapvető emberi jogok metafizikai igazolását nehezítő kortárs problémák . .	145
7. Az emberi jogok érvényességének „erős” megalapozása felé: a teoretikus értelemben vett emberi természet és az abból szükségszerűen következő előírások rehabilitálásáról	145
<i>X. Természettől a természetjogig: az emberi természet jogi normativitása nyomában . .</i>	153
1. Milyen (emberi) természet?	153
2. Az ember egyéni természete és/vagy a közösségek természete?	153
3. A modern természet-felfogás problémáiról	155
4. Az ember és a természet viszontagságai a posztmodern korban	157
5. A természet rejtőzködni szokott, avagy minden „természetes”, amit az emberi természet produkál?	159
6. <i>Lét és legyen</i> viszonya a természetjogban: a jog relationalista antropológiája . .	163
7. A pozitív jog az emberi lét-módusz igazságaira épít	164
8. A természetjog emberi természethez kötött filozófiai jellege és a társadalomtudományi vizsgálódás jelenség-szférához való kötöttsége	167
9. Szükséges-e az emberi természet egy klasszikusnak minősített természetjogi tanhoz?	168
10. Természetjog emberi természet nélkül? John Finnis és a neoklasszikus „természetjogi” elmélet kritikája	169
<i>XI. Természetjog és jogszociológia . . . . .</i>	182
1. A (jogszociológia természetjogiassága: miért érdeklődtek a szociológusok a jog iránt, és miért alkottak természetjogias elméletet?	182
2. A tárgy és a módszer: a jogszociológia jogképe és a természetjogászok jogfelfogása	182
3. Néhány újkori előzmény	183
4. Természetjogi elemek a jogszociológusok jogkoncepcióiban	184
5. A természetjogász szociológiája: Jacques Leclercq	185
6. A jogszociológiai kutatás és a természetjogi gondolkodás nézőpontjainak különbsége és egymásrautaltságuk	187
<i>XII. A ‘dolog természete’ a természetjogias jogfilozófiai megközelítésben . . . . .</i>	194
1. A ‘dolog természete’ fogalmának eszmetörténetéről	194
2. A ‘dolog természete’ Gustav Radbruch jogfilozófiájában	196
3. Helmut Coing: a ‘dolog természete’ és a tapasztalati megismerés	198

<i>XIII. A jog és az erkölcs viszonya a tomista eszmerendszerben . . . . .</i>	208
1. Miképpen tekintendő a jog és az erkölcs kapcsolata a tomista jogfilozófiában?	208
2. Az igazságosság a személyközi viszonyok ontológiáján alapszik: Josef Pieper és Reginaldo Pizzorni a jogi viszony jellemzőiről	211
3. Jacques Maritain természetjog-felfogásának kritikája, avagy kötelező-e jogilag a természeti törvény és mit jelent az, hogy virtuális jogrend a természetjog?	220
4. Jog és erkölcs viszonya Alessandro Passerin D'Entrèves tomista megközelítésében	224
5. Összegzés	231
 <i>XIV. Jog a személyközi (polgári) viszonyokban . . . . .</i>	235
1. Mi a szerződés lényege: konszenzus vagy az objektív 'causa'?	235
2. Az arany szabály tartalma a jogi viszonyokban	241
 <i>XV. Jogfilozófia, természetjog és normapozitivizmus: Hans Kelsen természetjog-kritikájának cáfolata . . . . .</i>	248
1. Bevezetés: miért éppen Hans Kelsen?	248
2. A természetjog sorsa: az emberi természet és az igazságosság „természete”	249
3. Miként következhetnek a létről a <i>legyenre</i> a természetjogászok?	253
4. Természetjogi „dualizmus” vagy jogi monizmus?	254
5. Az ember természete és a jogiség mibenléte	255
6. Üresek-e az igazságosság elvei?	258
7. Összegzés	260
 <i>XVI. Herbert Hart elméletének értékelése: a jogi érvényesség, az engedelmesség és jogkövetés, valamint a jog és az erkölcs viszonyának problémái . . . . .</i>	265
1. Előljáróban arról, hogy mi a jog, az erkölcs és a természetjog	265
2. A harti természetjog módszertani kérdései	266
3. Természetjog, jog és erkölcs	269
4. A jogkövetés és annak indokai – a kényszerítés problémája	272
5. Összefoglalás gyanánt	284
 <i>XVII. A demokratikus kormányzat és a jogalkotás természetjogi kötöttségeiről: a felhatalmazás, az érvénytelenség és az ellenállás kérdései . . . . .</i>	294
1. Az állam és a politikai kormányzat természetjogi alapjairól	294
2. A hatalomgyakorlás természetjogi korlátairól: John Locke szerződéselmélete	297
3. A demokratikus kormányzat megbízáson alapuló jellegéből fakadó követelményekről	300
4. Az ellenállás kérdése a felhatalmazáson alapuló kormányzat igazságtalan és természetjog-ellenes jogi aktusai esetében	303
5. A politika erkölcsisége	305
6. Jogi érvénytelenség és a lelkiismereti kifogás intézménye	306

<i>XVIII. A szubszidiaritás elve jogfilozófiai és politikai filozófiai szempontból . . . . .</i>	<i>311</i>
1. Előjáróban: természeti törvény-e a szubszidiaritás elve?	311
2. A szubszidiaritás társadalomfilozófiai és politikai filozófiai vetülete: a közösségek anatómiája	313
3. A szubszidiárius politikai közösség és a jó kormányzás	315